

Հընչեսցի փոյթ աւագափող՝ տացի նըշան մարտացու ,
 Յառաջեսցեն զրօշակաւորք կարապետել յարեան չու :
 Հանա , յառաջ . . .

Զօրակաւք (երգեմ ի քայլ) :

Ի կռիւ մահաշունչ արիք , Հայկազունք ,
 Ծեծել սուսերաւ Սասանայ ըզկրունկն ,
 Անհաշտ մեր թըշնամոյն .
 Ոյր զօրք ահիւ տացեն փախուստ ,
 Ընդ ճեպ քաջացն կասեալ յետուստ ,
 Անկցին դիտապաստ , յարեան թաթաղուն :
 Ի զէն ամրապինդ ելցուք ի ճակատ՝
 Խաղալ ձիւնթաց յամբոխ ապիրատ
 Կործանել յանդիման .
 Զօնի առատ մեզ ի բարձանց
 Աղիկամի աստ քաջարանց
 Դիմեւոց ի մահ , պըսակ յազթական : (Զգի վարագոյրն) :

Կը շարունակուի :

ԱՐՏԱՇԷՍ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Սհնեակ փառաւոր .

Արտաշէս , Արտաւան

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Մտեայ ընդ Արտաւանայ) : Ահաւասիկ ես , իմ
 քաջազուն Արտաւան , հայրենին վիճակեալ
 գահու՝ սկիզբն առնեմ գործոց արքունի .
 այլ զիարդ դառնութեամբ լցաւ պղտորե-
 ցաւ մեզ օրս , ոչ գիտեմ , և անփորձ ձե-
 ումք յայստսիկ միւլ զանգիտեմ : Այլ դու ,
 երեւելիդ՝ ի դրանս արքունի և հաւատա-
 րիմ յիր և ի բան , քաջութեամբ և ի-

մաստութեամբ ձեռն տուր ինձ , փոխարէն
 երախտեաց հօր իմոյ :

ԱՐՏԱՒԱՆ

Մառայ քո եմ , տէր արքայ . ահա ես ձգեմ
 զձեռն իմ առ քեզ , և ոչ վրիպեսցի բան մի
 յարքայէ :

ԱՐՏԱՇԷՍ

Ե՛րթ դու այժմ ի բանտ առ Արքակ , և
 տես զի՛նչ բանք են ի բերան նորա . և
 փութա՛յսր և խորհեսցուք ի վերայ նո-
 րա իրաւունս :

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ահաւասիկ ես : (Վա՛շ անմտութեանդ) :
 (Ելանէ) :

ՏԵՍԻԼ Բ.

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Ինքնին). Բա՛բէ, զհարգ բռնացաւ 'ի վերայ իմ սէր բարեկամին. եթէ ոչ ակն առեալ էր իմ երեսաց նորա, երգունալ 'ի Միհր աստուած, զարև նմա ոչ տայի տեսանել:

ՏԵՍԻԼ Գ.

ԱՐՄԱԼԱՆ ԵՒ ԱՐՄԱՂԷՍ

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Մտեալ). Տէր արքայ, արքայորդին Շապուհ և Միհրդատ կացեալ արտաբոյ՝ տագնապաւ խնդրեն մտանել:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Մտցեն: Գիտեմ ես յորմէ հոգւոյ չարժեալ զան առ իս: (Ելանէ Արտասան):

ՏԵՍԻԼ Դ.

ԱՐՄԱՂԷՍ, ՇԱՊԱՆ ԵՒ ՄԻՈՐԴԱՏ

ՄԻՀՐԴԱՏ

(Մտանէ ընդ Շապոյ, և անկանիւ յոտս Արմաղէսի): Խնայեա՛, տէր արքայ. զթուութիւն:

ՇԱՊԱՆ

Ահ եղբայր. արդարութիւն՝ վրէժ խնդրութիւն. խնդրեմ մահ անօրինին:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Խնդրեմ կեանս անմեղին:

ՇԱՊԱՆ

Յայտնի է փնասն:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Անյայտ է յանցաւորն:

ՇԱՊԱՆ

Ահա ամենայն ինչ դատախազէ զԱրքակայ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Ամենայն իրաւունք արձակեն զնա:

ՇԱՊԱՆ

Տարապարտ հեղուին արեան հօր մերոյ բողոքէ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Արիւն որդւոյն, արիւն արքայիդ՝ որում նա պաշտպանեաց՝ շնորհս մաղթէ:

ՇԱՊԱՆ

Յիշեա՛, զի նեցուկ ամրութեան արքայութեանս մերոյ արդարութիւնն է:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Յուշ միցի քեզ, տէր, զի խարխիս է նորա զթութիւնն:

ՇԱՊԱՆ

Լուր ձայնի եղբոր քո:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Լուր, տէր, արտասուաց ծառայի քո:

ՇԱՊԱՆ

Ամենայն ոք մահու նորա սպասէ բաց 'ի Միհրդատայ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Տէր արքայ, զթութիւն:

ՇԱՊԱՆ

Եղբայր իմ, վրէժ խնդրութիւն: (Ապա յասենէ):

ԱՐՏԱՇԵՍ

Արիք, յոտն կացէք. փոքր ինչ է տագնապ ձեր առ իմովս: Միհրդատ յարդարութենէ իմմէ զանգիտէ, և Շապուհ 'ի զթութենէս. Արտաղէս ծնունդ Քսերքեսայ՝ բարեկամ Արքակայ՝ յերկոսին միապէս հեծէ: Ես ինքնին միայնակ զերկոցուն.... (Տեսեալ զԱրտասան). Ե՛կ, Արտաւան, միութարեա զիս. զինչ զրոյցք իցեն յԱրքակայ:

ՏԵՍԻԼ Ե.

ԱՐՄԱԼԱՆ, ԱՐՄԱՂԷՍ, ՄԻՈՐԴԱՏ ԵՒ ՇԱՊԱՆ

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Մտեալ). Ընդունայն զթութիւն քո. ոչինչ է

փոյթ նմա, և անյոյս գլխովին 'ի կենաց
աստի՛ և ոչ մի ինչ ողորճանաց երեսս ոչ
առնէ՛:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Իսկ զի՛նչ ապա. Թերևս զրգունը կամի զիս
ապաշնորհն կորուսանել զնա:

ՄԻՀՐԳԱՏ

Կորուսանել, և զիարգ. ապա 'ի սուր անկցի
անարգութեամբ որդին Արտաւանայ՝ պար-
ծանքն Արեաց, բարեկամն արքայի և մը-
տերիմ պաշտպան: Աւա՜ղ անպտուղ ար-
տասուլացս. ահ, մի տեսցեն աչք իմ՝ զայս
ատեան անգթութեան: Զիարգ դատեսցի
պարտաւորն 'ի Հեռուստ. դատախաղք բա-
զում են, նոյն և դատաւորք, և յանցաւորն
չէ 'ի միջի. զիարգ ուղիղ ինչ խորհեացի
կամ դատեսցի բնաւ այս ատեան: Այ կա-
րեմ Հանդարտել. տուր ինձ, տէր, հրա-
ման, զի երթամ անեմ այսր զԱրբակ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Զուր տարապարտուց յարձակեալ ես դու
յիմ վերայ. ես զի՛ գործեցիք՝ եթէ իրա-
ւունքն ոչ տան նմա արդարանալ: Աղէ,
երթ ան այսր ըստ բանի քում զԱրբակ
(Գնայ փոքրով). իցէ թէ ուղիղ ինչ դատես-
ցուք յայս քո: Հայր նորա նստցի որդւոյն
դատաւոր և մի այլ դք. թող լուիցէ, և ե-
թէ կարող ինչ իցէ՝ արձակեսցէ. ահա զա-
մենայն իշխանութիւն արքունի տուեալ 'ի
ձեռս նորա:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Յիմ վերայ հովանացին պատուէրք ար-
քայի:

ՇԱՊՈՒՀ

Այդչափ ուրեմն յաղթեաց բարեկամու-
թիւն՝ արդարութեան. չեն կամք արքայի
պատուհասել զնա, եթէ 'ի ձեռս հօր իւրոյ
մատնէ զնա:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Սակայն այնպիսի հօր՝ որոյ յայտնի է հա-
ւատարմութիւն, որ ինքնին ոսոխ է որ-
դւոյն:

ՇԱՊՈՒՀ

Սակայն միշտ հայր է:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Յայդ իսկ կրկին պարտք են նմա տանջելոյ
զորդին. ինձ անկ է միայն զվրէժ հօր մե-
րոյ լուծանել, այլ նմա միանգամայն և
զիւրոց նախատանացն և զհայրենի ամօ-
թոյն:

ՇԱՊՈՒՀ

Ապա այսպէս...

ԱՐՏԱՇԷՍ

Այսպէս՝ եթէ վրիժապարտ է Արբակ՝ ար-
ժանի պատուհաս 'ի վերայ կապեալ և առ
բարերարն իմ ոչ գտայց ապերախտ:

ՇԱՊՈՒՀ

Ահա գայ Արբակ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Բազմի). Լուիցուք ատենին. բազմեցա-
րուք:

ՏԵՍԻՒԼ Զ.

Արտաշէս, Արտաւան, Միհրդատ,
Շապուհ եւ Արբակ

ՄԻՀՐԳԱՏ

Ահաւասիկ է Արբակ, (Մտանեն):

ԱՐԲԱԿ

Այսչափ ուրեմն ատելի եղէ Արեաց, զի 'ի
տեսիլ իմում տարապարտ մահուան գու-
մարեալ կան յայս ատեան: Տէր իմ ար-
քայ...

ԱՐՏԱՇԷՍ

Զիս քեզ բարեկամ կարգաւ. խնայեմ 'ի
քեզ, Արբակ. և զի մի ինչ արդեօք մեղաց
սիրոյ բարեկամութեան, դատաւոր ատե-
նիս զԱրտաւան կացուցի:

ԱՐԲԱԿ

Զհայրն իմ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Զհայր քո:

ԱՐԲԱԿ

Ահ, սիրտ իմ բեկաւ. յիմարին միտք իմ, ո՛

Հայր, 'ի տեսաննել զքեզ 'ի տեղւոջդ այգ-
միկ. զիարդ ծուծեցեր լինել իմ դատաւոր.
զիարդ և ոչ մի ինչ երկիւղ կամ գութ ան-
կաւ 'ի սիրտ քո:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Ի դատաստան եկեալ քո՝ յատենի աստ
դատաւոր նստիս. մի քններ դու այժմ
գուշակօրէն զսիրտ իմ. 'ի քու մէջ չարու-
թենէ եկի ես յայս սահման: Եթէ իմոյ
խրատուն մատուցեալ էր քո զունկն, ես
այժմ ոչ նստէի աստ դատաւոր, և դու
ոչ գայիր առ մեզ պարտաւոր:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Վաշ երջանիկ ծնողդ): (Հենցեկոյ):

ՇԱՊՈՒՀ

Է՛հ, ոչ եկաք այսր լսել զձեր կիրս. կամ
արդարասցի Արբակ և կամ դատապար-
տեսցի:

ԱՐԲԱԿ

Զմահ իմ խնդրես և գո՛ւ ևս, իմն Շապուհ:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Արդ ես հարցից զքեզ, և դու տուր ինձ
պատասխանի: Դու ես Արբակ սպանող
Քսերքեսայ, ոչ գոյ քեզ պատասխանի. ա-
հաւասիկ զքէն գուշակեն յանդգնութիւն
քո և սրամտութիւն բարկութեան...

ԱՐԲԱԿ

Սուրն, արիւնն, տեղին, ժամանակն, եր-
կիւղն և տաղնապողական փախուստ,
այս ամենայն գիտեմ եթէ զայդ գուշակեն.
սակայն յաներաւի, ոչինչ գործեալ է իմ:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Տուր մեզ զհաւաստիս եթէ կարես, և ցա-
ծո՛ զբարկութիւն արքայորդւոյն:

ԱՐԲԱԿ

Խնայեա՛, Հայր, խնայեա՛ և մի հարկաներ
զիս յոգի:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Պարտ է քեզ կամ քերել յանձնէ զձեանս,
և կամ մահու պատուհաս կրել:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Օգնեա և դու, Արբակ, օժանդակեա՛ մե-
րու՛մ զթութեանս:

ԱՐԲԱԿ

Տէր իմ արքայ, ուր չիք մեղ և ոչ ձեւս,
զիարդ պատուհաս. եթէ բիւր անգամ
հարցնիք զիս, զնոյն լուիջիք յինէն պա-
տասխանի:

ԱՐՏԱԽԱՆ

(Ի ծածուկ). Ո՛հ որդեակ իմ սիրելի:

ՇԱՊՈՒՀ

Թէպէտ լռեսցէ, թէպէտ խօսեսցի՝ մահա-
պարտ է այրն. զի կայք անցեալ, զի խոր-
հիք. զի գործէ դատաւորն. (Ա՛ս Արտաշէս)
այս իցէ Հայրն՝ որ զվրէժ կրկին յանցանաց
հանդերձեալ էր խնդրել:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Բարկութիւն արքայորդւոյ յամօթ առնէ
զիս և վառէ զօգիս: (Անաղ զգրիչն). Արդ
ուսցին Արիք յԱրտաւանայ զարդարու-
թիւն և զհաւատարմութիւն. դատապար-
տեմ ես զորդին իմ. մահապարտ է, մեռ-
ցի Արբակ:

ՄԻՀՐԻԱՏ

Բաբէ՛, զի՛նչ իցէ այս:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Ա՛ս Արտաւան). Թո՛ղ կացցէ վայր մի դա-
տակնիքդ:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Կնքեցաւ մուրհակս. ես զպարտս արդա-
րութեան հատուցի:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Խեբեխն). Ա՛յ անգթութեան պարծանք:

ՄԻՀՐԻԱՏ

Ա՛յ անազորոյն անողորմ ծնող:

ՇԱՊՈՒՀ

Ա՛հ, մատն լինիմ և ես յարտասուացս:

ԱՐԲԱԿ

Արտասուէ՛ Շապուհ, եթէ շարժեցա՛ր 'ի
գութ անողորմ բազդիս:

ՇԱՊՈՒՀ

Ոչ ոչ, ե՛ն և խնդութեան արտասուք:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Ես մինչև ցարդ անաչառութեամբ դատե-

ցայ, սակայն այլ ոչ ևս հանդուրժեմ. թոյլ տուք ինձ, ներեցէ՛ք ինձ հանել թափել զաղէտս ցաւոց իմոց 'ի մղձկնաւ սրտէս: Ներեալ ինձ, որդեակ իմ, թող ինձ զանգը-թութիւն իմ որ 'ի հարկէ. համբեր, որդեակ, և առ վայր մի, սակաւիկ ինչ առաջի կայ քեզ. մի ինչ զանգիտեր յերեսաց մահու. առաւել չար է երկիրւ չարեաց:

ԱՐԲԱՊ

Ոչ ևս ծուծէ սիրտ իմ, ով հայր, ոչ ևս բերեմ լուել. ահաւասիկ պարտաւորեցայ յաջս աշխարհի, հատաւ յոյս կենաց իմոց, զառաւօտս իմ ինձ գիշեր եղիք, ատելի եղէ աշխարհիս Արեաց, և դու, հայր, 'ի վերայ ամենայնի այտորիկ... այ անագորոյն ծնող, աւաղ զի մեռանիմ աւասիկ: (Սկսանի գնալ):

ՏԵՍԻԼ Է.

Արտաշէս, Շապուհ եւ Արտաւան

ԱՐՏԱՇԵՍ

Նրթիցուք 'ի միասին, Միհրդատ. արկէք զնա դարձեալ 'ի բանտ, կացցէ մինչև ցե-րեկոյ:

ՏԱՊՈՒՀ

(Առ Արտաւան). Ահ, 'ի մեկնել յինէն Արբա-կայ այժմ ծանեայ եթէ զինչ իցէ մահ:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ահաւասիկ արեամբ որդւոյս զբոյգ շիջուցի բարկութիւն, արքայորդիդ Շապուհ:

ՏԱՊՈՒՀ

(Զայրագիւն). Այ աղճատեալ աւեր, այ ծանտաժուտ գլուխ չարեացապարտ. 'ի բաց կաց յաչաց իմոց. խաւարեսցի քեզ լոյսդ, հատցի արեւդ յաչաց. զնա, անօրէն, երթ յայսմհետէ թաղիր յարգանդ խաւարա-սնունդ անդնդոց երկրի, եթէ երկիր անգամ տացէ քեզ տեղի, ընկալցի զքեզ, զա-նօրէն զանդուրմ հայրդ ծածկեսցէ:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Այսպէս ապա իմ արդարութիւն...

ՏԱՊՈՒՀ

Կարկեաց, յամօթ լեր անօրէն. զոր արդա-

ՊՐԱԿ Բ.

րութիւն ժարհիս անուանել. և սորա չափ է և սահման. և իբրեւ աւելի ինչ անդրանցանէ 'ի մուրութիւն փոխեցաւ:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Բայց ոչ դու ինքն էիր արքայորդիդ՝ որ զիս գրգեալ հրապուրէիր մինչև ցայժմ:

ՏԱՊՈՒՀ

Նոյն ինքն եմ նոյն ինքն, և արժանի իսկ գովութեան. և եթէ միւսմանգամ յատեան գայր Արբակ, ես դարձեալ զմահ նորա ճեպէի, զվրէժ հօրն ինձ հասանէր խնդրել. պարտ էր Արտաւանայ զորդին իւր՝ փրկել, ինձ ատելութիւն և քեզ սէր 'ի ճահ պատահէր: Ինձ չէր արժան խոնարհել 'ի գութ սիրելոյն, և քեզ չէր օրէն դատաւոր նստել արեան քո որդւոյն: Երթ ապա, երթ այսուհետև զօղեաց 'ի մայրիս, լռեալ մենաւոր բունեալ 'ի խշտիս, գազան մարդադէմ. յայսմհետէ նախանձեսցին ընդ քեզ բերազգի ճիւղք Լիբիոյ: (Ելանէ):

ՏԵՍԻԼ Ը.

Արտաշէս, Միհրդատ եւ Արտաւան

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Մտեալ ընդ Միհրդատայ). Աւաղ, զինչ անցք անցին այսօր ընդ Արբակ, Արտաւան, և հուսկ յետոյ 'ի մահ վարեցաւ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

(Յաւազիւն). Անողորմ բռնաւոր, այդպէս աւրադ փոփոխիս. դահիճ եղեր բարեկամին և այժմ սգան:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Ես զնա 'ի կամս հօրն ապաստան արարի, և արդ ես բռնաւոր իցեմ, ես նորա դահիճ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Այդ իսկ է խորամանկ վայրենի անգթութիւն. հայրն՝ դատաւոր ծառայ էր օրինաց, այլ քեզ արքայի ծառայ են օրէնք. քեզ պարտ էր խնայել 'ի նա՝ նմա չէր օրէնադէ առա, զինչ տեսեր 'ի կորուսանելն զորդին ձեռամբ հօրն, մուացեալ զգութ և զբարեկամութիւն:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Ի՛հ, բաւ է արդ. ես բանամ գրերանս Ա-
րեաց, խօսեսցին՝ եթէ խնայեցի ես 'ի
գութ Արբակայ, եթէ սիրէի զնա թէ ոչ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Շատ է մեզ այսչափ ժամանակ խաբէու-
թեան. արդ վերացաւ առաջաստն, թող
այսուհետեւ խօսեսցի (երանէ) բերանն
երկաթի:

ՏԵՍԻԼ Թ.

Արտաշէս եւ Արտաւան

ԱՐՏԱՇԵՍ

Լուար, Արտաւան, զթշնամանս եւ զսպառ-
նալիս Միհրդատայ:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Լուար եւ գու զլուտացող բանս արքայոր-
դւոյն:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Գթութեամբ վարեցայ քան զարժանն, եւ
բռնաւոր կողնաց զիս նա:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Արգարութիւն գործեցի, եւ բարբարոս գը-
րեաց զիս նա:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Այս իցէ ինձ 'ի պարգև գթութեան իմոյ:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Այս փոխարէն անաչառութեանս:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Ո՛հ, որչափ ինչ միանգամայն 'ի միում ա-
ւուր կորուսի:

ԱՐՏԱԽԱՆ

Թող անդր 'ի բաց զարտունջդ. ինձ թող
զցաւսդ, զի քան զամենեսեան թշուառ-
ցայ:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Մեծ են ցաւք քո, այլ ոչինչ պակաս է եւ
իմս: (Երանէ):

ՏԵՍԻԼ Ժ.

ԱՐՏԱԽԱՆ

Ե՛րբ իցէ զի եւ 'ի սիրտ քո հարցի մխեսցի
սուր իմ թերաքամեալ... Ո՛հ, արդ դոյզն
ինչ հանգեայ 'ի վշտացս, արդ զիւր գտի
'ի միայնութենէս. սիրտ իմ անկաւ, յոր-
ժամ արեան որդւոյս դատաւոր նստայ.
անցցէ եւ այս զինեւ. անցցէ եւ կեղակարծս
վտանգ... զի՛ բնաւ խորհիմ ես զվտանգ.
փրկեցի զանձն իմ, փրկեցից եւ զորդեակն
իմ:

Յորտալ շանթիւ փայլականց երկնի
խուճապեալ հովիւ անկաւ 'ի դաշտի.
Այլ 'ի բաց մերժեալ զերկիւղ սընտալի
Ելեալ տաւաղէ զխաշինս յարօտի:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Դ.

ՏԵՍԻԼ Ա.

ԱՐԲԱԿ

(Սկսանի). Ե՛րբ իցէ վախճան չարեացս. երբ
անկցին զինեւ մառախուղք դժոխոց. ընդէ՛ր
յապաղէ մահ. որոց միանգամ ցանկալի
եւ երջանկաւէտն միճակեցան բախտի, առ
նոսա միայն յաճախէ. 'ի դրունս իմ դե-
զերի եւեթ, եւ ոչ մտանէ:

ՏԵՍԻԼ Բ.

Արբակ եւ Արտաշէս

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Աշտաքոստ). Արբակ, Արբակ:

ԱՐԲԱԿ

Ո՛վ զիք, զի՛նչ իցէ. յայս տուն բանտի եւ կա-
պանաց, սգոյ եւ երկիւղի, ժգքեզ եմոյ՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Գիտիցես ո՞ գթութիւնն, սէր եւ բարեկա-
մութիւն:

ԱՐԲԱԿ

(Տեսնայ). Աւ ինչ քո գալուստ այսր, տէր
արքայ:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Եկի լուծանել զքեզ:

ԱՐԲԱԿ

Լուծանել զիս:

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Լուծանէ). Մի՛ ևս այլ արի՛ ել, անապարեաւ ընդ այս ճանապարհ՝ որ տանի զքեզ յանքոյթ ինչ տեղի առ ՚ի կողաց արքունի պալատանն, և փախի՛ր տարադէմ աստի յայլ սահման թագաւորութեան, և անդ յուշ լիցի քեզ միայն Արտաշէս, սիրեալ զնա և ողջ լեր:

ԱՐԲԱԿ

Տէր իմ արքայ, եթէ պարտաւոր դատիս զանձն իմ, ընդէր լուծանես, իսկ եթէ անպարտ՝ ընդէր է ինձ փախչել:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Եթէ պարտաւոր իցես շնորհեմ քեզ զկեանս զոր գու ինձ պարգևեցեր. իսկ եթէ անպարտ, ցուցանեմ քեզ տեղի փախստի՝ զոր լուծեամբ և եթ կարես ունել՝ անցանել ապա լուռ լեր և փախի՛ր. խնայեալ ի վիշտս բարեկամիդ, և մի յաւելուր և զսուգ քո մահուն, և ցածո՝ զիւռովութիւն տատանալ արտիս. ոչ գիտեմ եթէ ի սիրոյ արգեօք չլացեալ, և կամ ի գիցն արգարաւ խնամ տեսութենէ, ոչ ունիմ հանգիստ մինչև արձակեացիս. ձայն լսեմ՝ ձայն կըշտամբութեան ՚ի սրտէ. եթէ յանցանքս անյայտ, իսկ բարերարութիւնն յայտնի:

ԱՐԲԱԿ

Թոյլ տուր ինձ, տէր, մեռանել յայս աշխարհի պարտաւոր դատեցայ, և ի փառս արքայիդ պարտ է ինձ մեռանել. ո՛ր մահ իմ նախանձնի. այսուհետև ցնծութեամբ մեռայց, զի միանգամ զկեանսն պահեցի բարեկամին, և միւսանգամ զփառսն արքայի:

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Ի ծածուկ). (Եւ ո՛ր լուաւ այսպիսի բանս ի բերանոյ յանցաւորի). Սիրեցեալդ իմ Արբակ, մի ընդ վայր ժամաւճառ լիցուք. չատ է ինձ ի փառս՝ ասել եթէ ի ծածուկ պատուհասեցար. մի տրտմեցուցուք արեամբ զօրս՝ յորում կայ ինձ ժառանգել զգաւն հայրենի:

ԱՐԲԱԿ

Սակայն ոչ իսպառ լուեսցէ պարգև արքայի, և յայնժամ...

ԱՐՏԱՇԵՍ

Գնա, աղաչեմ, մի յապաղեր. և եթէ ոչինչ զօրեն աղաչանք՝ արքայաբար տամ քեզ հրաման:

ԱՐԲԱԿ

Անմահասցի հրամանն արքայի. կեանք իմ փոխան կենաց արքայի. ո՛ր տայր զմահ իմ փոխանակ քո. լուիցեն արդ երկինք աղօթից ծառայի քո. թագաւորեսցէ Արտաշէս ընդ արևու. մշտայաղթ պսակ անթառամ կացցէ ի ճակատ նորա, յոստոց սարդենի և արմաւենի ի քառից ծագաց ձոնեցեցն նմա. սասանեսցին զժողբ ընդ ոսիրք նորա, դողասցի մահ յերեսաց նորա. ոսկեթել նարատ յաւերժից կենաց՝ ոխերիմ պարիկ հիւսեցէ նմա. զխաղաղութիւն զոր ես կորուսի՛ պատեսցէ զնա, զոր ոչ ակն ունիմ գտանել զնա մինչև ոչ դարձայց առ իմ հայրենիս և իմ բարեկամ նորապսակ արքայ. Թէ այլք ծովուն պատառեալ մոլին ընդ լեռն ընդ հովիտ, պատին զգետովք, պարանն յաղբերս՝ ջուր ականակիտ, այլ միշտ մռնչեն՝ հեծեն՝ կարկաչին հանգիստ ոչ ունին, մինչև ոչ դարձցին ի դաւառն իւրեանց: (Ելանէ):

ՏԵՍԻՒ Գ.

Արտաշէս

(Յետ գնալոյ նորա). Ազատադէմ զուարթութիւն երեսացն, ոչ ամբաստանէ զնմանէ յանցանս. հոգիք դիւցազանց ոչ ծածկին իսպառ ընդ քողով մարմնոյն, զի նոյլք սրտին յերեսս ցուացեալ զուշակեն զնա:

Թէ ամպ ինչ փոքրիկ պատեսցէ զարփին, Ոչ ծածկէ իսպառ ըզճահանչ նորին. Թէ յըստակ վրտակ հոսէ ընդ ծործոր, Երևին նըշմարք անգընդոցն ՚ի խոր: (Ելանէ):

ՏԵՍԻՆ Գ.

Արտաւան եւ Մինդաւաւ

ԱՐՏԱՒԱՆ

(Արտաւաւաւ)։ Արբակ, որդեակ իմ, ո՛ւր ես, Արբակ. գոնեայ զծայն իմ պարտէր լսել. Արբակ Արբակ, բա՛բէ. ո՛ւր արդեօք զօղեալ կայցէ. առէք գութ զգրուսնս, մինչև գտից ես զորդեակն իմ։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Մի՛ յապաղէք, արդ ժամ էր... այլ ես ոչ տեսանեմ աստ ոչ զԱրտաւանն և ոչ զԱրբակ. զի եղև արդեօք, զի՞ գործէ. ընդէր դանդաղիմք յայս գործ միծ և կարևոր։ Արտաւան, քա՛ջդ Արտաւան։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Վայ ինձ, ոչ ուրեք գտանեմ զորդեակն իմ. ա՛ն պատեայ զինև, պաղին ոսկերքս, սիրտ իմ բաբախէ և ի խէթս մտաց տազնապի. զգողանի Հարեալ կամ ամենայն անդամօրս. ա՛ն, որդեակ իմ, զի՞ եղև քեզ, ո՛ւր արդեօք իցես։ Մի՛ գուցէ թագուցեալ իցէ... Թերևս աստանօր... Միհրդատ։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Արտաւան։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Գտեր զորդեակն իմ զԱրբակ։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Եւ ոչ առ քեզ իցէ նա։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Եղբւ՛ւկ եմ, յաճախեաց երկիւղն։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Այլէ ասա, զի՞ եղև Արբակ։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ո՛ գիտէ, անհնարին տարակոյս անկեալ է զինև. միտք իմ սասանեալ չարիս գուշակն. ո՛ գիտէ զի՞ եղև նմա, ո՛ գիտէ եթէ կենդանի իցէ որդեակն իմ։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Մի՛ այդպէս վաղվաղեր ի կասկածանս. միթէ չիցեն բաւական Շապուհ և Արտաշէս լուծանել զնա. ահաւասիկ է և ճանապարհըն՝ որ Հանէ յարբուսին։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Այլ ընդէր էր նոցա ծածկել զայդ յինէն. ա՛ն, ոչ, Միհրդատ, ոչ էս է Արբակ, սպանաւ Արբակ, չէ՛ ի միջի։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Քա՛ւ այդ յաստուածոց. դու Հանդարտ լիւր, մի՛ ինչ խռովիր, անվրդով մտաց քեզ պէտք են ի գործդ։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Զինչ գործ իցէ գործելոյ՝ յետ կորստեան որդւոյս։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Զինչ իցէ այդ, դուր ուրեմն որսացաք մեք զպահապանսն և զգորականն. պինդ կաց, խրախուսեաւ. արի՛ զնա առ արքայ, զի Հանդէս է այժմ նորա թագաւորութեան. փոքր միւս եւ՝ և զնայ Արտաշէս երդմնի լինել՝ դաշինս կռել ի վերայ օրինաց արքունի. վաղու ևս խառնեալ է իմ թոյն մահու ի բաժակն սրբութեան, և կազմ և պատրաստ ունիմ առ իս զգորականն զալ անխանել ի վերայ պաշտաւան. միթէ ընդունայն ինչ եղիցին այսչափ քերտն և վաստակ։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ա՛ն, Միհրդատ, եթէ զորդեակն իմ ես ոչ գտանեմ, ո՛ւմ այլ, ո՛յր աղաղաւ տառապիմ. ա՛ն, որդեակ իմ, իմ սէրս Արբակ, իմ հոգւոյ Հատոր. վասն քո եղէ ես սպանօղ կրկին արեան պարտաւոր. վասն քո ես ինձէն զանձն իմ զարեցուցի. և արդ կուրեաւ ընդ քեզ ամենայն յոյս իմ և ջան. և պաշարեցին զիս արհաւիրք մահու։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Արբակ եթէ կենդանի և եթէ՛ մեռեալ, նա յայսմէնտէ կամ արքայութեան կամ վրէժխնդրութեան ի քէն ակն ունի։

ԱՐՏԱՒԱՆ

Այդ իսկ է միայն՝ որ զիսն քաջալերէ. Հապա, Միհրդատ. տար զիս յո և կամք իցեն քեզ. ես արդ ի քեզ եմ ապաստան։

ՄԻՀՐԳԱՏ

Մի՛ ինչ զանգիտեր, քաջդ. ևս զքեզ ի փառս ածեմ, քա՛ղ խրախուսեալ յոգի արուսեան, ի սիրոյ որդւոյդ և արքայութեան, (Երանեկ)։

ՏԵՍԻԼ Ե.

ԱՐՈՒԱԼԱՆ

(Որտեղ զնայող նորա) Բաղթեցէք, ով գիրք, յաղթեցէք, չարանախանձ թնամիք, ինձ Արտաւանայ, որսերիմ մարտակիցք: Միայն ի կասկածանա տարապարտ մահուան որդւոյս նկուն եղեալ արութիւն սրտիս՝ սըրտաթափ յուսակոտոր յերկիր կցեցայ տազնապեալ ի կրից աստի: Ահ, որդեակ իմ, եթէ մեռար՝ մեռայց և ես, այլ արագ արագ իջուցանեմ ի դոխս զարբայ Արտաւէս, կարապետ և հրելտակ առաջի իմ արձակեմ առ քեզ. և մինչև առեալ քո գոյք քոթարեր, գամ և ես առ քեզ. մահադէմ նաւաստ յալիս դոխոց՝ թող սպասեսցէ վայրիկ մի և մեզ, Այլ զինչ իցէ ոտնաձայնս. չնջիւն բազմութեան լսեմ ես, ոչ է աներկիւղ վայրս: (Ելանէ):

ՏԵՍԻԼ Զ.

ՇԱՊՈՒՆ

(Սկսանի մտանել) Գաւէ ինձ ի վերայ քո, սիրեցեալդ իմ Արբակ. ցորչափ կենդանի էիր՝ արեան քում ծարաւէի, և արդ ծարաւիմ արտասուաց, և ոչ գտանեմ. զի եղև սրտիս, ընդէր սալացաւ քար վէմ ապառած. եթէ աստ իցես արդեօք եթէ ոչ, վրիպեցան աչք Արտաւանայ և Միհրդատայ. սակայն Արգոս ոմն է սէր. թող քննեմ զննեմ, գուցէ աչք իմ սիրելոյդ առաւել տեսցեն: Արբակ, ուր ես... եթէ կենդանի իցես տուր ձայն. (Ունկն դնէ շոփի). եթէ մեռեալ էիր՝ իմ լուեալ էր. թեթև են թեք համբաւոյն ի քոթ գուժաբեր. (Ի շնկն գոտնաձայն) Ը վեա... ի բաց կաց յինէն:

ՏԵՍԻԼ Է.

Միմրդատ եւ Շապուն

ՄԻՀՐԴԱՏ

(Մտանէ): Զի ինդրես գու աստ:

ՇԱՊՈՒՆ

Միհրդատ, զի եղև Արբակ, չէ ի միջի:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Արդ, աղէ, ուրախ լեր, մխիթարեսց, յաջողեցին քեզ երկինք ի վերուստ:

ՇԱՊՈՒՆ

Զինչ, միթէ ելոյ՞ արբայ արձակեաց զԱրբակ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Եւ կարի իակ քաջ, ելոյ՞ արձակեաց զնա ի կենաց աստի:

ՇԱՊՈՒՆ

Որպէս:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Ամենեցուն յայտնի են իրքն. թէպէտ և նա ի ծածուկ խարգաւանեցաւ:

ՇԱՊՈՒՆ

Ո՛հ չարագուշակ բերան. այ գուժալից բարբառ. ո՛վ մահ անողորմ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Զի ընդ վայր կոծիս, այ անագորոյն. հաւաստիկ առեր զլրումն անդեղջ բաղձանացդ, շատ իցէ. յազեցա՞ր արդեօք, եթէ այլ ևս խնդրես ճարակ, գազան մարդախանձ:

ՇԱՊՈՒՆ

Ահ, Միհրդատ, ի թեթև վշտաց բարբոսն լեզու, սակայն ի ծանունց կարկեալ համբաւոյ:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Իմ չէր տեսեալ սիրտ անկարեկիր քան գրոյդ. ամենայն աչք յարտասուս են, իսկ քոյդ ոչ բնաւ:

ՇԱՊՈՒՆ

Գաւք որ արտասուողք են՝ թեթև են:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Հապա, եթէ չե և՛ շատացար՝ երթ առ անպարտակիր մարմինն Արբակայ, որ արդ յարին յապաժոյժ գիականացեալ կայ, և յազեցոյս ի մարմնոյ նորա. հայեաց ի կողս նորա և ի սիրտ. թուեա՞ զսոցուած վիրաւոր անդամոցն, ապա թէ կարես լրջութեամբ...

ՇԱՊՈՒՆ

Ի՞նչ լեր. ի բաց զնա յինէն:

ՄԻՀՐԴԱՏ

Ի՞նչ եղէց. ի բաց կացից ի քէն. ցորչափ

դու զօդս զայս շնչիցես՝ զիս առ քե տես-
ցես . և ի սանդարամետաց անգամ յարու-
ցեալ եկից ճիւղազ անարկու՝ խուճապել
զքեզ : (Ելանէ) :

ՏԵՍԻԼ Ը .

Շապուհ եւ ապա Արբակ

ՏԵՊՈՒՆ

Եւ ընդէր են ինձ այսչափ թշնամիք , հիմ
մեծարանեալ էք ի վերայ իմ և կոչէք զիս
անողորմ : Շատ են ինձ ցաւք իմ և տառա-
պանք . ոչ ևս հանդարտեմ սպառնացեալ
բարկութեանն : Զի՞ գործեցի . ցաւոցս կը-
ցորդակցութեամբ կարծէի թեթեանայ
յաղետից աստի , սակայն ահա հեղձա-
մըղձուկ սատակիմ :

ԱՐԲԱԿ

(Յետոտս) : Զամենայն խորչս յուզեցի , այլ և
ոչ աստ գտանեմ : Գոնեայ գրարկութիւն
արքայորդուդն կամէի ցածուցանել . տեսա-
նել զնա միանգամ և ապա մեկնել : Եթէ
զայրվ զայցէ այսր Շապուհ ողբալ աստ
ղկապանս իմ . եթէ լուր մահուն կարաց
արդեօք մեղկել զնա... ո՛ր իցէ . թերեւս
աստ ի ներքնատունս... այլ ո՛ր յան-
գընեալ արշաւեմ . (տեսեալ զՇապուհ) . ա-
հաւասիկ է . ա՛հ , ոչ իշխեմ մերձենալ :

(Յետս ընկերի) :

ՏԵՊՈՒՆ

Աչէ , մի մոցէ որ այսր ի ներքս . (հայե-
ցեալ այսր անդր) . ահաւասիկ քեզ զէն ,
ահա քեզ սուսեր երկասյրի , բազուկ երե-
րեալ . դահիճ եղեր արեան սիրելոյդ ,
արդ տուր ի դուրս , ժայթքեա՛մ մոյեղին՝
զոր արբեր գազանաբար . հեղցի արիւն իմ
ընդ արեան նորա . ի վայրս տիրազին կա-
պանաց նորա . մեռցի անձն իմ ընդ ան-
ձին նորա . հապա (հանէ զդաշոյն) զիւրո-
վի...

ԱՐԲԱԿ

(Դիմեալ) : Անսա՛ , ամփոփեա՛ զձեռն քո :

ՏԵՊՈՒՆ

Բա՛ւն :

ԱՐԲԱԿ

Զի՛ն է զի մոյեղենեալ կատաղիս ընդ անպար-
տակիր անձն քո...

ՏԵՊՈՒՆ

Ա՛ստ ես դու , Արբակ , արձակեալ ի կապա-
նաց , և տակաւին կենդանի իցես դու :

ԱՐԲԱԿ

Ի պարզե բարերար ձեռին արձակեալ ա-
պրեցայ ի կապանաց աստի :

ՏԵՊՈՒՆ

Ա՛հ , երթ ի բաց , յինէն տեղի տուր , վի՛շտ
մտանդիս . զի՛նչ ասասցէ՛ եթէ որ զքեզ
ընդ իս աստ տեսցէ . թոյլ տուր ինձ , այ
ապաշնորհ , մի զրկեր զիս ի փառաց աս-
տի :

ԱՐԲԱԿ

Եւ զիարդ էր ինձ , սիրելի իմ , պանդխտել ի
հայրենեացս , մինչև ձեռքս տեսեալ էր ըզ-
քեզ և ողջունեալ :

ՏԵՊՈՒՆ

Յինէն զի՛ խնդրես , նենգող դաւաճան :

ԱՐԲԱԿ

Ա՛ր այդպէս , մի զայդ , Շապուհ . գիտեմ
քաջ զի սիրտ քո ոչ վկայէ լեզուիդ . յաչս
իմ խնդրես ձեռնալ . իմ իսկ առաջի ասա-
ցեր դու զայդ երբեմն :

ՏԵՊՈՒՆ

Կամ ստես կամ խաբիս , և կամ ապրս-
տամբ ի սրտէ խօսեցաւ լեզու :

ԱՐԲԱԿ

Եթէ ոչ կայցէ առ քեզ և կայծ մի առաջին
սիրոյդ :

ՏԵՊՈՒՆ

Նա աւանիկ բորբոքեալ իսկ է յատելու-
թիւն :

ԱՐԲԱԿ

Արդ , ա՛ղէ , յազիր , անողբելի գազան . ահա
քեզ երկաթ արիւնաբու , ահաւասիկ և
սիրտ իմ . առ մխեա՛մ . (կտրկասէ առ ես
զսոր խր) . հար , մի խնայեր :

ՏԵՊՈՒՆ

Ա՛հ , ոչ . մահ այդպիսի՛ քեզ փառս ածէ , և
ոչ պատուհաս . այդմ՝ փառաց մի յինէն
ակն կալցիս :

ԱՐԲԱԿ

Քա՛լ է , ազա թող ինձ քանգի մեղայ . այլ
ջազուկ իմ քաւեցէ... (Դնէ զսորն ի վե-
րայ կրծոց իւրոյ) :

ՇԱՊՈՒՆ

(Արգելոյ). Զի գործես. կարծես եթէ ա-
րեամբ քո միայն յագեցայց. ոչ ոչ, կա-
միմ գի հրապարակաւ մահու խայտառա-
կութեամբ զրաւեսցիս 'ի կենաց, և ոչ մի
ինչ մնասցեն քեզ պարծանք քաջութեան:

ԱՐՔԱՅ

Անհամբոյր բարբարոս, մեռայց որպէս ա-
խորժես: Ահա դառնամ միւսանգամ 'ի
կապանս իմ: (Գնացեալ առնո զշրջայսն և
կամի գնալ 'ի խորշոյ իւր):

ՇԱՊՈՒՆ

(Վարանեալ ապա). Լուր ինձ Արբակ:

ԱՐՔԱՅ

Զի՞նչ ունիցիս ասել:

ՇԱՊՈՒՆ

Երթ, փախիւր աստի և ապրեսցիս:

ԱՐՔԱՅ

Ահաւասիկ և կենաց իմոց խնամ ածես,
քաջդ իմ. սակայն եթէ ինձ զլացիս զմը-
տերմութիւնդ, մահ ինձ կենդանւոյն 'ի վե-
րայ ածեր:

ՇԱՊՈՒՆ

Ի բաց կաց յաչաց իմոց. թոյլ արա ինձ ա-
ղաչեմ, թոյլ տուր ինձ զվիշտ ցաւոց ի-
մոց: (Ելանէ):

ՏԵՍԻՒ Թ.

Արբակ

Երբ իցէ, ով գէթ, երբ իցէ վախճան ան-
գթութեան ձերում: Եթէ և 'ի վիշտս աստ
ոչ մեռանիմ ես, երբ ապա, երբ մեռանի-
ցիմ:

ԱՐՄԱՐՈՒՄՔ Ե.

ՏԵՍԻՒ Ա.

Արտաշէս եւ Արտաւան

ԱՐՄԱՐՈՒՄՔ

(Երևեալ ընդ Արտաւանայ): Այսպէս ահա, իմ
քաջազուն Արտաւան, թագաւորութեանս
իմոյ հանդերձեցաւ զաշ. և արդ ծամ է
կռել զերգունն ուխտին՝ ոյր աղազաւ հա-
սեալ կամի 'ի ներքնատուն մեկնիս, և ա-
պա առնու թագ և իջանել բազմել 'ի
զահն հայրենի: Այլ, աւաղ, զիարդ ես ան-
ցեալ բազմեցայց յայս աթոռ թաթաւեալ
յարիւն՝ իմ զիւցազուն հօր և անպարտ
իմ հարազատիս, մինչ չև լուծեալ իմ
զվրժժ քինուն զոր անդուլ գոյմամբ բողո-
քեն առ իս: Ահ, եղբայր իմ, զի տեսի զա-
ռոյգ ևսնակդ մատենալ յարինս յապա-
ժոյժ: Իւրժէ. զիարդ յափշտակեցաւ զիւց-
ազնն 'ի միջոյ. զիարդ անկաւ հզօրն. և 'ի
հող մահու ծածկեցան քաջազունք: Այլ
դու, հայր, որ արդ 'ի զիցն աղի առեալ հան-
գուցար, ձգես զաջ քո հզօր և կանգնես
զգահ արքայութեանդ. հովանասցիս, տէր,
քումդ ծառայի և քումդ որդւոյ՝ արի նիզա-
կաւդ:

ԱՐՄԱՐՈՒՄՔ

Հատ է արդ, տէր արքայ, այս դամբանական
'ի մահ զիւցազին. ծամ է արդ յարուցա-
նելոյ զնա 'ի նորին յաջորդ: Ժողովուրդ
քաղաքիս, գունդք Արեաց գումարեալ
սպասեն 'ի սրահս տաճարիս, հանդիսա-
ղիքք քումդ պսակի, և ակն ունին մեզ
թագապսակ ելանել առ նոսա: Ահաւասիկ
ես փոխանակ և վկայ ժողովոյս Արեաց.
կատարեմ արդ, կատարեմ զկամս մեր և
զօրինացն սահման:

ԱՐՄԱՐՈՒՄՔ

Ի ձեզ արքայ Արտաշէս՝ 'ի ձեզ է ապաս-
տան. կեցցե՛անձն իմ առաջի ձեր, նիզա-
կակիցք փառաց ծնողիս: Ահա ես ծնունդ
զիւցազին՝ նորին եմ նախանձաւոր գոր-
ծոց արութեան: Աղէ, առէք զիս 'ի ձեզ
իբրև հայր դաստիարակ և անաչառ պաշ-
տօնեայ օրինաց արքունի, և ոչ իբրև ար-

քայ և կամ բռնաւոր: Եւ ես արդ ընդգըրկեմ զձեզ իբրև իմ հարազատ սիրասնունդ որդիս սիրելիս՝ և ոչ եթէ ծառայս: Խնայեմ ի ձեզ, խնայեմ յարիւն համազգեսաց. փառօք և պատուով պսակեցից ըզձեզ յասպարէզ մարտի ի վաստակ սիրոյ ձերոց հայրենեաց. ձեր է աւար կապուտ կողբուտ՝ եթէ յաղթեսցիք միցող բանակաց. և ես իբրև հովիւ խնամուս հսկեմ զուարթուն ի վերայ իմոցդ խաչանց: Հովանասցիք և դուք իմում պսակի. պահեցէք ինձ զայս թագ և զայս գաւաղան, զայս գահ արքունի. ոչինչ այլ մաղթէ արքայ Արտաշէս, զայս միայն խնդրէ փոխարէն բարեաց, այդմ ակն ունի: Զայս իմ այսպէս հաստատեալ ուխտ՝ երգնում աւասիկ ի լուր ականջաց ձերոց:

ԱՐՏԱՅԻՆ

(Առեալ զբաժակն տայ նմա). Ահաւասիկ բաժակն արբութեան. հաստատագոյն եղիցի անջրելի կիիք ուխտիս՝ աստուածագիր օրինօք կարգիս: Առ ընկալ նուազ ոսկի, խառնեալ յանմահից կենաց լուսոյն արփենի. տուր երգունն ի վեր արփուոյն անմահի. և արբ զկենացս բաժակ կենդանի. (ի ծածուկ) և արբցես զմահ:

ԱՐՏԱՅԵՍ

Լուսանեմ Արփի վեհ կենդանարար ծաղկածին դաշտաց, քեւ կենագործին և քեւ մահանան ծագք տիեզերաց. Առէ, դարձ առ իս, բացցին լսելիքդ իմոց մաղթանաց. Եթէ լեզու իմ նենգութեամբ երգնու զայս ուխտ օրինաց, Եւեղք քո հրախաղաց յանձն իմ տեղասցին՝ ոստիցին ի բաց. Թող թառամեսցի և բոյս դաւարի՝ իմոցըս կենաց, Որպէս թարշամի բոցս այս ի ցօղել ջրոյ կալսկաց: Եւ բաժակըս սուրբ և անմահարար՝ զոր ինձ ըմպել տաս, Փոխեսցի խալատ ի թոյն մահարար ի բունս երակաց: (Եւ տանի ի քերանն):

ՏԵՍԻԼ Բ.

Արտաշէս, Արտաւան եւ Արշամ

ԱՐՏԱՍ

Տէր արքայ, հաս փութաւ առ մեզ, հաս առ մեզ, ձեռն տուք, օգնեցէք: Շոխնդն մեծ և ուժգին՝ ամբոխ ապստամբ մոլելոց շուրջ պատեալ զգրունս ապարանից՝ ահագին զորդամբ և խառնածայն աղաղակաւ ի տէգս նիզակաց ի հուր և ի սուր խնդրեն զանձն քո և հնարին զմահ արքայի:

ԱՐՏԱՅԵՍ

(եղեալ զբաժակ). Ո՛վ չիք:

ԱՐՏԱԻՆ

Եւ ո՛ւր այն իցէ անօրէնն ապստամբ:

ԱՐՏԱՅԵՍ

Աւաղ, զի անազան ծանեալ զփորադրութ դաւաճանն. Արբակ է Արբակ, նենգաւոր ապստամբն:

ԱՐՏԱԻՆ

Զինչ, միթէ կենդանացաւ նա վերստին ի մահուանէ:

ԱՐՏԱՅԵՍ

Կենդանի է նա, կենդանի է ծանտն այն. ես իսկ զնա արծակեցի. և զի անիրաւեցալ ես առ հայրն իմ՝ յիրաւի կրեմ զարժանին պատուհաս՝ երկնառար ի դիցն ցասմանէ:

ԱՐՏԱԻՆ

Առ իմէ իցէ քեզ երկիւղդ, տէր իմ արքայ. միթէ ոչ շատ իցէ Արտաւան քեզ ի թիկունս:

ԱՐՏԱՅԵՍ

Օն, եկայք երթիցուք հանել ընդ կառաւին... (Սկսանին զեալ):

ՏԵՍԻԼ Գ.

Արտաշէս, Արտաւան եւ Դաւութ

ԵՊՈՒՆ

(Մտնալ տագնապաւ). Անաս ինձ, եղբայր իմ, յո՞ զիմես. փարատեցաւ ամբոխն:

ԱՐՏԱՅԵՍ

Յանկարծ, Դաւութ. և զիմրդ:

ՇԱՊՈՒՆ

Այն ինչ խուժան ամբոյսին գործ տուեալ ի ներքս ի գաւիթ անդր փոթորիկեալ զեղոյր, և Միհրդատ զօրագլուխ էր նոցա. լուեալ Արքակայ զչոռի և զգիթի աղազակին ի դէն ընթացաւ, վառեցաւ եւ արտաքս. զինչ ինչ ոչ գործեաց նա, և խօսեցաւ անդէն վասն արքայի այն քո և իմ մտերիմ բարեկամ: Ա. ի վեր գբօղն և նշաւակեաց զվնաս անօրէնութեան գործոյն. եցոյց և յայտնի արար զփառս և ըզպատիւ տիրաւէր Հաւատարմութեան. զարդինս վաստակոց քոց և զփառս յուշ ածէր, էր զոր սաստիւ սպառնալեաց լուցոյց, և էր զոր բանիւք ողորմանք. փոխեալ ըստ ժամուն զերեսսն և զձայնն. մերթ դաշն և Համբոյր, մերթ ծանր և անժպիտ, և մերթ բուռն և ահաւոր. անդ ապա ամենեքին զէնընկէց ի փախուստ դառնալին. միայն յանդուգն Միհրդատ նա միայն յաւակնեալ արձանացեալ կայր ի տեղւոյն. այլ նա ոչինչ յապաղեաց, կայծակնացայտ ցոլացեալ էջ յարձակեցաւ ի վերայ, խնդրեաց զվրէժ քո, և անդէն Հարստակեաց զնա:

ԱՐՔԱՒԱՆ

(ի ծածուկ). Այն անմիտ, գաւաի անխժեալ:

ԱՐՔԱՇԵՍ

Աստուածք ուրեմն ետուն ինձ արձակել զնա. արդ ծանեայ, արդ պատառեցաւ առագաստն. Միհրդատ է սկիզբն և առաջնորդ ամենայն չարեաց. յուշ եկին ինձ և սպառնալիք նորա:

ԱՐՔԱՒԱՆ

(ի ծածուկ). Գեղեցիկ խաբեցար:

ԱՐՔԱՇԵՍ

Այլ ո՛ր իցէ սրբելին իմ Արքակ, իմ քաջակնաւ նաւատակ, երթայք վաղվադակի ածէք զնա այսր առ իս:

ՏԵՍԻԼ Գ.

Արտաշէս, Արտաւան, Շապուհ եւ Արբակ

ԱՐՔԱՆ

(Մտանէ ցածուքեամբ). Ահաւասիկ է Արքակ, տէր իմ արքայ, ահա յոտս քո խոնարհեալ:

ԱՐՔԱՇԵՍ

Մատիր առ իս, դարձիր առ իս. եկ ի գիրկս իմ, մտերիմ բարեկամ. իմոց թշնամեաց հզօր արդեան. ընկալ զհամբոյս սիրոյ, ներեալ ինձ, թող ինձ, եթէ երբեք յերկուացեալ թերացայ ինչ առ ի քէն. արդ իբրեւ ջահարիներն այնպէս ծագեցաւ արդարութիւն քո: Այլ, եկ խոնարհեաց առ իս, և համարձակեցր զձեռն իմ կապել քեզ աներկիւշ զսակ արժանի փոխան առաջին մահու և կապանաց. եկ, բարձ զլիսովին ի միջոյ զամենայն կասկած, և լոյժ զնոտի կարծիս ի մտաց ամենեցուն: Յաղթանակեցեր իմոց թշնամեաց. արդ կանգնեալ յաղթանակ և ի վերայ քո աննենդ սրտի և հաւատարմութեան քո: Մտնո ինչ մեզ զարկնոտ երկաթոյն որ ի ձեռին քում գտաւ, նոյն և զփախուստնէդ և զլուսթենէդ, և որ ինչ միանգամ զքեզ պարտաւոր յանդիմանեցին:

ԱՐՔԱՆ

Արքայ, յախտեան կեաց. եթէ չնորՀս ինչ փոխարէն բարեաց կամիցիս հատուցանել ծառայի քում, եթէ երբեք այսմ պարգևի գտայ արժանի, մի տաքնապիր, մի աննեն ինձ բուռն. թոյլ տուր ինձ յաւերժանալ ի լուսթեան. ոչ ստեն չրթունք իմ. հաւատու այնմ որ ապրեցոյցն զքեզ, հաւատու ինձ Արքակայ, զի ես անպարտ եմ:

ԱՐՔԱՇԵՍ

Բարեք է, զունայ ուրեմն երդուիր մեզ զայդ. և երդունն ահաւոր կնքեսցէ զիրացն ճշմարտութիւն: Ահա ամենայն ինչ ըստ օրինի պատրաստ է. ահաւասիկ և բաժակն սրբութեան. առ ընկալ ի ձեռն, և ըստ օրինի Արեւաց տուր երդունն ի վեր. կոչեալ քեզ վկայ և վրէժխնդիր զունն ի վերհից:

ԱՐՔԱՆ

Եւ առ իմէ ոչ. ահաւասիկ ես: (Անոն ըզրաժակն):

ԱՐՔԱՒԱՆ

Չի գործեմ ես, եթէ երգնու և ըմպէ զբաժակն որդեակն իմ, զեղակուր կորնչի:

ԱՐՔԱՆ

Լուր ինձ, լուսարկի, վեհըդ բուսարեր, ի գալտ ծաղկածին,

Որ կենսագործես և կորուսանես զամենայն մարմին.

Աղէ, դարձ առ իս, և քո լըսելիք ձայնիս ձօնեսցին...

ԱՐՏԱՒԱՆ

Վայ ինձ, զի գործեցից:

ԱՐԲԱԿ

Եթէ նենգաւոր չըթամք երդնուցում զայս ուխտ օրինին,

Սա անմահարար բաժակ սըրբութեան զոր ըմպել ունիմ,

Փոխեսցի իսպառ ի թոյն մահարար աստ յիմում ծոցին: (Տանի ի քերանն):

ԱՐՏԱՒԱՆ

Աղէ, անսա ինձ վայր մի, ամփոփեա զձեռն քո:

ԱՐԲԱԿ

Եւ ընդէր, հայր, խոչընդոտն ինձ պատահեցար. թոյլ տուր ինձ արագ արագ սրբել յանձնէ: զամենայն զկեղտ անուն և զտա՛րապարտ կասկածանս: (Տանի ի քերանն):

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ահ, զի՛նչ գործեցից. յ՞՞ դիմեցից: (Ի տանն ի քերանն): Դարձի՛ զձեռն քո, որդի ապըստամբ. եթէ թոյն մահու կամփոցիս ըմպել, մահ է ի բաժակդ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Ո՛հ, անլուր աղէտ:

ՇԱՊՈՒՀ

(Աղչութեամբ). Բա՛բէ, զի՛նչ բարբառեցաւ: (Ի րայց առնայ զնէ ի սեղանն):

ԱՐԲԱԿ

Քաւ ինձ յանմահէն զմահ հաշակել:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Իսկ ընդէ՛ր բնաւ լռեցաւ այդ յինէն մինչև ցայժմ:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Զի քեզ իսկ պատրաստեալ էր, դաւակ կո՛րըստեան:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Եւ առ ի՛նչ այդ չարարուեստ նենգութիւն զիւաշունչ գազանութեան:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Պատրուակել չէ՛ հնար. մատն եղէ ի հայրենի սիրոյն: Ահաւասիկ ես ինքնին իսկ եմ սպանող Քանդաքեայ. ծարաւի եմ և

քումդ արեան, զի հեղցի ի սպառ արիւն արբունի: Իմ է փնտն և ոչ Արբակայ. զսուրն արինալից ես ինքն էի որ ետու նմա առ ի ծածկելոյ. այլագունել երեսաց նորա յերկիւղէ արհաւիրացն էր. լուծիւն նորա՛ գթութիւն էր խանդակաթ որդւոյ: Ահ, եթէ դոյզն ինչ նուազ էր ի նմա սէր առաքինութեան, և կամ յիս հայրախնամ գութ, արդ իմաստն զգործն տայր գլխաւորել. արդ թափեալ հանեալ էր իմ ի քէն ընդ կենացդ միանգամայն և զթագաւորութիւնդ:

ԱՐԲԱԿ

(Զարհուրեալ). Զի՛նչ խօսի. այսահարեցա՛ր, հայր իմ. զի՛ եղև քեզ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

Այ՛ ժպիրհ նենգաւոր, այ՛ արինաբրու գազան, սպաներ զհայրն իմ, արեան հարաւ զատիս զիս պարտաւոր եղիր: Յօ՛ր եղեռն յանդգնեցոյց զքեզ և առեալ տարաւ ամ պարիշտ յոյս չարանկաթ սրտիդ. մեռցիս, անօրէն, մահու չարաւ մաշեցիս: (Մերկանայ զղաշոյնն):

ԱՐՏԱՒԱՆ

(Հանեալ գոտրն). Ե՛կ, խրոխտ ապերասան, նկ, ի միասին մեռցուք:

ԱՇԵՍ

Ո՛վ աղետիցս. հապա և իմ սուր մխեսցի ի սիրտ Արտաւանայ:

ԱՐԲԱԿ

Վայ ինձ, եղուկ եմ ես. ահ երկինք, օգնեցէք:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Հապա, քաջքդ, հարցուք անխնայ. եկայք և դուք ելէք դարանակալքդ. սատակեսցի բռնաւորն, բարձցի ի միջոյ:

ԱՐԲԱԿ

Զի՛ գործես, ո՛վ հայր, զի՛ գործես:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Կամիմ քաջութեամբ մեռանել:

ԱՐԲԱԿ

Դարձի՛, հայր, զսուրդ, ապա թէ ոչ ահաւասիկ ըմպեմ ես զմահ: (Անու դարձնայ զրամակն):

ԱՐՏԱՒԱՆ

Անմիտ, զի՛ գործես:

ԱՐՔԱԿ

Եթէ դու հարցես զարքայ, ոչ այլ՝ ոչ ևս պիտոյ են ինձ այս կեանք:

ԱՐՏԱՒԱՆ

Ի բաց կաց յինէն. թոյլ տուր ինձ նախատակել ի հանգէս գործոյս, զի միայն միացի:

ԱՐՔԱԿ

Հայեաց, հայր, ըմպեմ աւասիկ: (Տանի ի քերանն):

ԱՐՏԱՒԱՆ

Կարճեալ գծեռն քո, զաւակ ապստամբ. աղէ դու միանգամ ուշիմ լեր, Արքակ. յամօթ արասցես զիս զհայր քո՝ յուսակորոյս անկանել ի սուր թշնամոյն առ սէր հայրենի... յաղթեցեր ահա, յաղթեցեր, որդի անողորմ, զաւակ անիծեալ. ահա քեզ իմ սուսեր. (ընկենալ). առ զոր խնդրեցեր, այլ և դու ևս ոչ ապրեսցիս: (Փախչի):

ՏԵՍԻՒԼ Ե.

Արտաշէս, Շապուհ, Արբակ եւ Արշամ

ԱՐՇԱԾ

Բա՛րէ հաւատարիմ և աննենգ սրտին:

ՇԱՊԱՒԷ

Ո՛վ նենգապատիր դաւանացն:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Հապա, պնդեցայք զհետ փախստէիցն, մի՛ ոք ապրեսցի, և Արտաւան ի մահ վարեսցի: (Պնդի Արշամ):

ԱՐՔԱԿ

Վայ, անաղ. կացէ՛ք վայր մի: Խնայեա՛, տէր արքայ, խնայեա՛:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Մի՛ ակն ունիցիս վասն նորա գթութեան. մեծ է ապիրատութիւն նորա. դու իմ ես, Արքակ, և երկրորդ յաթոռ իմ. այլ անօրինին այնմիկ չիք գթութիւն, ոչ գոյ թուութիւն:

ԱՐՔԱԿ

Ապա և զիս սպան. ոչ կամիմ զայս կեանս, եթէ ի սէր քո զիմ հայրն կորուսից:

ԱՐՏԱՇԵՍ

Ո՛վ մեծի առաքինութեանս:

ԱՐՔԱԿ

Ոչ խնդրեմ ի քէն գթութիւն, ոչ պաղատիմ թողութիւն. խստութեամբ դատես ջիր. այլ փոխանակեսցի մահ ընդ մահու նորա: Ահաւասիկ ես. (Ծրանք դնէ). ահաւասիկ քո՝ ազատարարն, ահա ապրեցուցիչ քո՝ յարքայական յոտսդ անկեալ կայ, խնդրէ ի քէն մահ փոխան հօր իւրոյ: Այսպէս դու հատուցես զպարտս քո արդարութեան, և տացես լրումն ըղձանացդ, արիւն իմ արիւն Արտաւանայ, հեղցի փոխանակ արեան ծնողիս:

ԱՐՏԱՇԵՍ

(Կանգնէ զնա). Արի՛, յոտն կաց, մի՛ ևս այլ կարի շատ ճմլեր զսիրտ իմ. սրբեալ զերեսս քո յարտասուաց այտի, գիւցազն որդի: Ո՛վ այն իցէ որ քեզ ընդդէմ դառնայցէ: Կեցցէ Արտաւան, այլ յանդարձ օտարութիւն: Ահա ի պարզ և դիւցազուն որդւոյն ներեմ ես այսօր մեղաց ծնողին:

Հ. ԱՐՇ. Կ. ԲԱՐԱՏԱՌԻՍ